

Willem de Mérode

door Bert Bakker

OVER Willem de Mérode — „den dichter van ons sterk en Protestantsch geloof” — is in den loop van den tijd veel geschreven. Er bestaan over zijn werk veel besprekingen, veel artikelen. Er bestaan uitvoerige studies over. Er is — en dat is vanzelfsprekend — waardeerd over geschreven en minder waardeerd. Maar dat Willem de Mérode een *dichter* is, een virtuoos dichter, kan niemand ontkennen.

Hij hanteert zijn poëtische instrumenten zóó feilloos en zóó regelrecht, dat er zelden een vers onder vandaan komt, waarvan we zeggen: het is „slecht” — het is zwak — het doet me heelemaal niets.

Willem de Mérode is een dichter „van den bloede”, hij is een geboren dichter, hij vergeet nooit en nergens, dat hij dat dichterschap bezit en in zich draagt. Maar hij beschouwt het niet uitsluitend als een gave, waarvan hij zegt: ik *bèn* het en ik *hèb* het en wat er van komt, dat *kòmt* ervan. Zooals het in zijn *eersten* vorm ontstaat, zóó is het en zóó schenk ik het weg.

Nee, zóó is het *niet*.

Willem de Mérode is een werkman, een gewone arbeider, die wèrkt met de taal, het woord, de klank.

Maar hij is een uitnemend vakman, en een serieus vakman.

Hij boetseert zijn werk, hij vormt het, tot het volkómen voor hem staat en hij het ons geeft.

Dan is het niet meer voor hem alleen. Dan mogen ook anderen er iets van bezitten en bewaren.

Maar niet, dan nadat hij er aan gewerkt heeft, als een wèrkman.

De inhoud moet levend worden en leven in een vorm, die op een gegeven oogenblik niet anders meer zijn kan, die op een gegeven oogenblik „goed” is, „àf”. Iemand, die technisch een „knap” vers schrijft, geeft daarom lang nog niet altijd een „goed” vers.

De vorm kan voortreffelijk wezen, de inhoud waardeloos.

De techniek mag den dóórslag niet geven. „Maar” — en nu haal ik woorden aan van den dichter zelf — „het is óók niet noodig, met een vers nonchalant om te springen. Een meubelmaker maakt zijn kast toch ook recht en niet met idiote bochten, of opeens een kortere plank.”

Hier is het bewijs, dat een dichter zijn werk wel degelijk beschouwt als vakmanschap.

Daarom hoeft hij er geen legkaartje van te maken, zóó de woorden te passen en te schikken, tot er eindelijk een „vers” ligt.

Dat kan ieder, ook al is hij géén dichter. Want dat „komen” rijmt op „droomen” weet iedereen, en ook, dat na „smart” eigenlijk alleen maar „hart” kan volgen. En dan: het gaat niet alleen om de muziek, om een inhoudlooze klankenverzameling.

Een vers, een ècht vers moet ons iets zèggen; het moet ons aanraken, ons *hàrt* moet het aanraken en er iets in doen trillen en nàtrillen.

Het technische, de vorm, waarin een vers staat, het muzikale element, is belangrijk en voor een goed vers m.i. onmisbaar, „maar” — schreef Willem de Mérode mij eens — „een gedicht is per slot geen tóón-, maar t a l kunst.”

Willem de Mérode is een dichter en een dichter van formaat.

Hij schrijft een muzikaal vers, een zingend vers, vreugdig of zwaar van droef-

heid, maar tegelijk een vers, dat ons raakt door zijn inhoud, dat ons „iets doet”. Ik schrijf als bewijs van deze Mérodiaansche eigenschappen voor U over uit „De Lichtstreep” — die kortgeleden in een tweeden, goedkooperen druk verscheen ¹⁾ — het vierde vers uit „De Rouwtoorts”.

OPGANG

Gebroken, gebroken is uw schoone
Lichaam, en weenend neergeleid.
O, dood, wat is er veel geschreid
Om deze prille anemone.

Uw blond hoofd met de bleeke konen
Op bleeker kussen ligt 't gevlijd.
Tengere handen, voor altijd
moet gij de stille borst bewonen.

Mijn oogen onder luchte doeken
Speuren de bleekheid uwer voeten.
Zij kwamen blijde mij ontmoeten,
Die, weggescholen, ik moet zoeken.

Ik kan maar snikken, ineengedoken.
Gij zijt zeer schoon; ik ben gebroken.

Het is niet noodig, over dit vers nog iets te zeggen.

Ik wil alleen maar wijzen op het prachtige gebruik van de o-klank en de ei(ij)-klank, die het zóó vloeiend doet zijn, zoo licht maakt en zoo ademloos, dat we na het lezen alleen nog maar stil kunnen zijn. De beide laatste regels van de twee kwatrijnen zijn uniek.

Ik kan niet nalaten, om uit „De Rouwtoorts” ook nog het achtste vers voor U over te schrijven:

God heeft u van mij afgeëischt,
En nu de teedere avond grijst,
Buig ik, niet meer vermetel,
Bij uwen leegen zetel.

Hoe zal ik zeggen, ziek van leed:
„Hij doe, al schijnt het nog zoo wreed,
Wat goed is in zijn oogen,
Zijn recht is vol meedoogen.”

O, dit, dat Hij zijn kindren slaat,
En plotsling in hun midden staat
Om 't liefste weg te rukken!

En duidelijk hoor 'k mij gezegd:
„Kind! Ik heb veilig weggelegd,
Wat anders viel in stukken.”

Een vers, zóó menschelijk, dat een wondere ontroering ons hart omspoelt. Het kàn haast niet anders, of we vinden er onze eigen droefenis, onze eigen verlatenheid en twijfelmoedigheid in terug.

¹⁾ Bij de Uitgeversmaatschappij Holland te Amsterdam.

OPGANG

Maar daar is aan het eind ook de aanvaarding en het overgeven en het geloóven, want:

.....duidelijk hoor 'k mij gezegd:
„Kind! Ik ¹⁾ heb veilig weggelegd,
Wat anders viel in stukken.”

Er wordt geroepen om een Christelijke kunst. Ook om een Christelijke poëzie. Er wordt gezegd, dat er geen Christelijke poëzie is.

Wie dat beweert, doet Willem de Mérode onrecht.

En naast Willem de Mérode hebben we het werk van W. A. P. Smit — helaas zoo weinig, maar het is er — van Hessels, Jacobse.

Maar óók, al hadden we die jongeren niet, dan nóg was de bewering: er is geen Christelijke poëzie, onjuist.

Want we hebben Willem de Mérode, „den dichter van ons sterk en Protestantsch geloof”, die — om het strijdvaardig te zeggen — in zijn kunst voor dat geloof en voor de belijders van dat geloof op de bres staat, dat al jaren doet en het nog blijft doen. En niet zóó, dat hij alléén vecht en alléén staat, zóó, dat niemand naar hem meer luistert, o, nee, hij beweegt mee in den stroom van den tijd, hij kent de mentaliteit van dien tijd en zijn sentiment, maar hij houdt het roer, hij laat niet los en het gaat regelrecht aan en onafwendbaar op de haven, de ééne haven aan de éénige horizon: God!

Willem de Mérode is „de dichter van ons Protestantsch en sterk geloof.”

Dat was Revius ook en Dullaert ook; en Bilderdijk en Da Costa waren het en Geerten Gossaert.

Maar Willem de Mérode heeft gevoeld, dat, wilde hij invloed bewaren en blijven de vertegenwoordiger van de nieuwe Protestantsche poëzie sinds Gossaert, zijn werk zich moest richten naar den tijd.

En dat is hem gelukt!

Hij is nog de „alleen-vertegenwoordiger” eigenlijk van de Christelijke poëzie, die ook buiten het eigen kamp erkenning vindt. ²⁾

Wie in de nieuwe, vierde, herziene en bijgewerkte druk van Dirk Coster's bloemlezing „Nieuwe Geluiden” met aandacht de uitvoerige en oriënteerende inleiding las, moet het opgevallen zijn, dat Dirk Coster over de Mérode méér zegt, dan in zijn inleiding op b.v. den tweeden druk.

Dat is aan den eenen kant verheugend, omdat het niet alleen een bewijs is van waardeering voor den dichter, maar ook een erkenning van de poëtische waarde van werk, dat voortkwam uit het Christelijk kamp, dat nu juist niet bepaald veel erkenning en waardeering ondervond — in veel opzichten ook niet ten onrechte — dat nóg niet doet, vooral als dat werk zich als Christelijk aandient. Ik schrijf met opzet: *voortkwàm*.

Want Dirk Coster — hòe waardeerend overigens ook — doet, alsof de Mérode na zijn prachtige Avondmaalsverzen, en nog eenige, nóóit meer iets gelijkwaardigs zou hebben geschreven.

De reden hiervan?

Onbekendheid met het daarna verschenen werk?

Het moet haast wel; maar dat tempert onze vreugde over zijn uitvoerige en waardeerende bespreking van de Mérode's kunst in de vierde druk van „Nieuwe Geluiden.”

„De Lichtstreep” geeft weer het bewijs, hoe de Mérode na zijn Avondmaals-

¹⁾ Cursiveering van mij — B.)

²⁾ In de kort na het schrijven van dit artikel verschenen bloemlezing „*Kent uw dichters*”, van Jan Greshoff, komen ook verzen voor van de meeste Protestantsche jongeren.

verzen nog in zijn volle, uitvouwende kracht bleef en dat nóg is. Zie daarvoor „Langs den Heirweg”, waarover Jan Ietswaart in het zomernummer van „De Lantaarn” een goed artikeltje schreef, en „Chineesche Gedichten”, die in „De Standaard” werden besproken door Camp de Basschaerde, en „De Stille Tuin”, de Mérode’s nieuwste pas-verschenen bundel.

Ik wil U, als levend bewijs van die nog altijd bloeiende kracht, uit „De Lichtstreep” overschrijven het vierde vers uit „De zachte Fluit”, het Benedictus:

OPGANG

Gezegend, die de rozen doet
Onder Uw lach ontluiken
Aan de verbolgen struiken
In glans van sneeuw en bloed.

Gezegend, die de vogels hoedt,
En lokt een schuwen zinger
Heel teeder op Uw vinger,
En wekt het nestend broed.

Gezegend, die der kindren schal
Bij 't spel met bikkell en met bal
Ons droeve hart laat raken.

Gezegend, die zich vaak vermomt,
Maar in den Naam des Heeren komt,
En ons wil zalig maken.

In dit sublieme vers treft ons niet alleen de telkens herhaalde krachtige aanzet, de teederheid van teekening in het tweede kwatrijn, maar boven alles de slotterzine, zwaar van een haast profetischen klank, openvouwend naar een verlossend einde en bewogen door een nauwelijks verborgen ontroering. En van eenzelfde wonder-bewogen sterkte is het vers, waarmee de bundel eindigt, het „Benedictie”:

Ons is zoo wonderlijk te moede:
Niets kan ons bloeien nu nog keeren.
Want òm ons is de glans des Heeren
En wij zijn vol van Zijnen bloede.

Zijn liefde kwam 't heelal ten goede,
En Hij zal ons beminnen leeren,
Wij willen niets en niemand deren,
Want wij zijn kindren van den bloede.

De wereld glanst den hemel tegen.
Een merel lacht en wiegelt zich.
De weelderige goudenregen
Buijt zich in bloei en spiegelt zich.

Gij komt... het licht wuift blinkend open,
En wij gaan stil U tegen loopen.

In het derde kwatrijn van dit vers staat de muzikaliteit zóó hoog gespannen, dat, wie het éénmaal las, het dagen lang met zich verderdraagt en onophoudelijk hoort zingen in zijn hart.

OPGANG

Ik wil tenslotte over de Mérode's kunst nog een paar kleine opmerkingen maken. Van Gustav Mahler wordt verteld, dat toen Bruno Walter, de beroemde dirigent, hem eens bezocht — Mahler had toen juist zijn derde symphonie voltooid, waarin hij de wonderen van de natuur in toon bracht — en deze verdiept was in het kijken naar de bloeiende schoonheid van het landschap, Mahler op hem toekwam en zei: „Waarde vriend, ge behoeft hier niet staan te kijken; alles in de omgeving heb ik al weggecomponeerd.”

Zoo zou ik me ook kunnen voorstellen, als wij gebogen zouden staan over een kleurig crocussenperk, of een bed met tulpen, die hun felle vlammen naar den hemel sloegen, dat plotseling Willem de Mérode achter ons stond, zijn hand over onzen schouder legde en zei: „Waarde vriend, ge behoeft hier niet te staan; alles in de omgeving heb ik al weggedicht.”

Want de Mérode is een zuivere natuurdichter. Ik denk aan verzen uit zijn „De Steile Tocht” en „Langs den Heirweg”. In elken boom en in elke bloem en in iederen vogel ziet hij het wonder. Een veelzijdig dichter is hij, „die zich op allerlei terrein beweegt”.

Is het altijd noodig, dat de lezer uit een vers haalt, wat de dichter er in heeft willen leggen?

Is, als we de preciese bedoeling van den dichter niet zien, het vers daarom mislukt?

Als ik een vers móói vind, als het me ráákt, iets gééft, rijk maakt en gelukkig en als ik het onderga als iets goeds, wat doet het er dan tenslotte toe, of de dichter er wel mee bedoeld heeft, wat *ik* er uit wegnam?

Ik denk in dit verband aan de Mérode's kleine cyclus „In Memoriam” uit „Langs den Heirweg”.

Ik kan niet nalaten, nog even het derde vers ervan voor U over te schrijven:

IN MEMORIAM III.

Er is een schaduwspel van twijgen
En knoppen over 't zonnig grind,
En bloemengeur en licht en wind
Verzaligen het groote zwijgen.

Het is zoo stil, dat het bewegen
Van 't licht wordt of een ver geruisch
Van vleugelen ging door het huis
En of zich englen om U negen.

Het is zoo stil en wit dit rusten.
Zoo slapen enkel Gods gekusten,
Zoo vredig licht en grondloos diep.

De tijd valt lang voor hen die waken.
Maar God zal samen wakker maken,
Die Hij gescheiden tot Zich riep.

Wie, die eens een mensch, die hem lief was, zag weggenomen en daarna dit vers las, zal nog zeggen: het is wel mooi, maar het is niet voor mij?

Het doèt er niet meer toe, of Willem de Mérode dit Memoriam schreef voor een uitgebluschte grijsaard, of voor een tengere vrouw met zachte moederlijke oogen, of een jong bloeiend kind.

Het doèt er niet toe.

Hij schreef het óók voor ons, jùist voor ons.

Hij werd de tolk van veel verlatenen en veel bedroefden. Maar hij was ook de stem van de geloovigen, die de groote troost weten, dat de scheiding maar tijdelijk is; wel valt voor de blijvenden de tijd lang,

„Maar God zal sàmen wàkker maken,
Die Hij gescheiden tot Zich riep.”

Dit is immers de Christelijke verskunst, waarom geroepen en waarnaar gezocht wordt!

Ik geloof, dat er veel te veel overhèén gezien wordt en dat deze stille, maar overtuigende stem overstemd wordt door de roepers erom.

Dit is immers poëzie, ontdaan van alle individualiteit, open voor iederéén!

En zülke poëzie schreef de Mérode allang en nog veel meer.

Jan Ietswaart in zijn bespreking over „Langs den Heirweg” zegt: „Er is momenteel geen tweede dichter in ons land als Willem de Mérode” en „Jarenlang vragen we om Protestantsche poëzie. Hier is ze, maar hier dan ook alléén.” Zóó is het!

Want P. H. Muller schreef eens: „het ontbreekt de tegenwoordige Christelijke jongeren aan innerlijke stuwíng.”

En in hetzelfde artikel: dat in hun werk niet uitkomt „de intensiteit van 't zelf-beleven en de universaliteit van Jezus Christus.”

De jongere „Protestantsche” poëzie is nog altijd een epigonistische poëzie.

Ze bezit teveel invloeden van buiten, van Marsman en Donker en Nijhoff.

Epigonisme is nooit te verdedigen.

Maar zoolang één van onze dichters geen eigen oorspronkelijke vorm kan vinden, laat hij dàn liever bij een éigen kracht in de leer gaan, dan bij die aan den anderen kant.

We moeten ophouden met roepen en met zoeken, zoolang in onze onmiddellijke nabijheid een talent te bloeien staat als de Mérode, die poëzie schrijft, welke in geen enkel opzicht behoeft onder te doen voor het werk van bovengenoemde dichters, en wiens poëzie bovendien bezit, wat leeft in het hart van een Christen: ootmoed, geloof, schuldbesef en een rotsvast Godsvertrouwen.

Poëzie, die onomwonden en regelrecht en overal en voor elk hart verstaanbaar uitspreekt een overtuiging, waar het geheele Christendom op gebaseerd staat:

Gezegend, die Zich vaak vermomt,
Maar in den Naam des Heeren komt
En ons wil zalig maken.

* * Het Masker

Risseuw geeft in „De Rotterdammer” een bespreking van het boek „In Op-gaande Lijn.”

Hij zegt o.m.: „Ook de blz. 144—145 geven ons het beeld van een *mensch*, en niet allereerst van een dominee, die gewild of ongewild zijn domineeschap als een masker draagt.”

Ja, daar heb je nu weer het masker. Wij, *menschen*, houden toch allemaal zoo-veel van dat ding en zoo gaan we met een leugen door het leven.

Wie een discipel van Christus wil zijn, moet bidden, van die leugen verlost te mogen worden.

Weet gij, onze christelijke auteurs moeten dat in zeer bijzondere zin bidden. Want het *litteraire* masker is *buitengewoon* gevaarlijk. Het moet weg, heelemaal, en de *mensch* moet te voorschijn komen.

Gebeurt dit niet, dan is er van christelijke kunst geen sprake.

K.